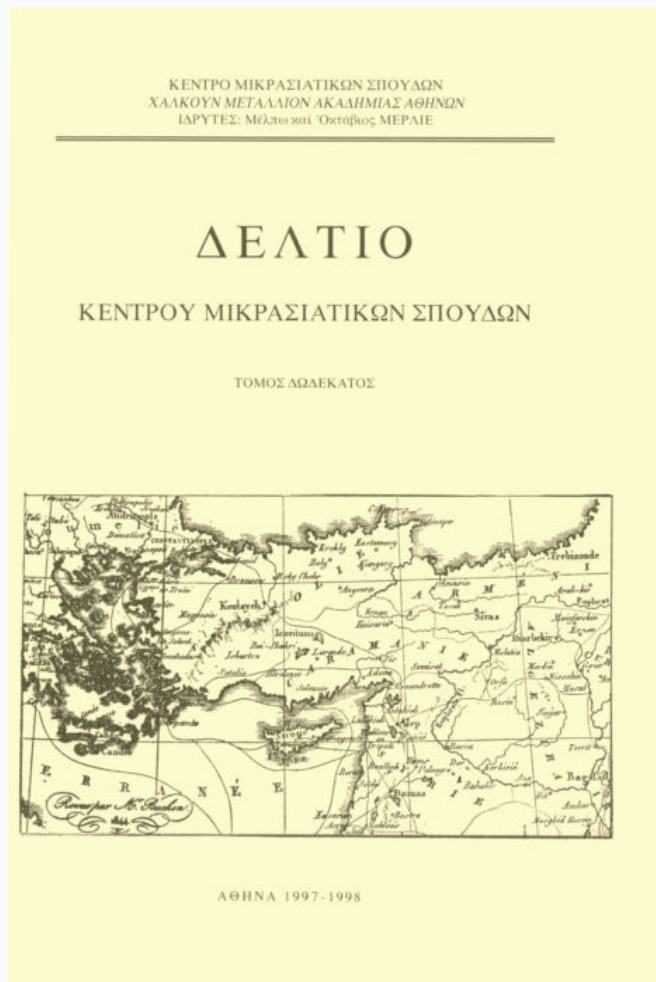

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 12 (1997)

Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, Δέκα τούρκικα έγγραφα για τη Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567)

Σταύρος Θ. Ανεστίδης

doi: [10.12681/deltiokms.88](https://doi.org/10.12681/deltiokms.88)

Copyright © 2015, Σταύρος Θ. Ανεστίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανεστίδης Σ. Θ. (1997). Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, Δέκα τούρκικα έγγραφα για τη Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 12, 291–292. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.88>

σμών που έγιναν ανάμεσα στα έτη 1500 και 1798, της οποίας προηγείται μία έκθεση των άρχων με βάση τις όποιες οι συγγραφείς εργάστηκαν. Διατρέχοντας τις σελίδες ο αναγνώστης διαπιστώνει πώς όρισμένοι σεισμοί δεν μπορεί παρά να ανέκοψαν —τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο κι ως ένα σημείο— οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, όπως, για να περιοριστώ στον ΙΗ΄ αιώνα, οι σεισμοί του Μαρμαρά το 1719 και το 1766, της Σμύρνης του 1739 και του Έρζιντζάν το 1784. Κατά την απαρίθμηση των σεισμών αναφέρονται πολλές καταστροφές διαφόρων κτισμάτων και τειχών καθώς και οι έπισκευές τους.

Άρκετοι χάρτες (σσ. 8-9 και 181-205) και ένα γλωσσάρι (σ. 207) καθιστούν εύχρηστο το βιβλίο αυτό, που θα βοηθήσει πολύ ιστορικούς και αρχαιολόγους.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ

Έλισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Δέκα τουρκικά έγγραφα για την Μεγάλη Έκκλησία (1483-1567)*, Αθήνα, Ίνστιτούτο Βυζαντινών Έρευνών/Έθνικού Ίδρυματος Έρευνών 1996, σσ. 206+15 πίνακες.

Η διερεύνηση των σχέσεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την όθωμανική έξουσία από μελετητές της εκκλησιαστικής ή της θύραθεν ιστορίας παρουσίασε, όχι σπάνια, γνωρίσματα μονομέρειας. Η προσήλωση σε πηγές που προέρχονται από τον χώρο της Έκκλησίας αναπαρήγαγε, εν πολλοίς, αναλυτικές και έρμηνευτικές προσεγγίσεις με επίκεντρο την Όρθόδοξη εκκλησιαστική και πνευματική άρχηγεία χωρίς την ίσοζυγή έποψη του θεσμικού και πολιτικού πλαισίου εντός του οποίου αυτή ήταν έντεταλμένη να διαχειρίζεται το συλλογικό πεπρωμένο των Όρθοδόξων ύπηκόων. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι η αναγνώριση του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως ως έθνάρχη (millet başı) του γένους των Όρθοδόξων (millet-i Rum) έγινε με βάση τις άρχές και την παράδοση του Ίσλάμ και, βεβαίως, μέσα από το πρίσμα των συμφερόντων του όθωμανικού κράτους. Πλέον, η άνανέωση του θεωρητικού και μεθοδολογικού προβληματισμού ως προς τὰ ιστορικά ζητήματα που άφορούν στην Τουρκοκρατία άπαιτεί την διερεύνηση και της τουρκικής σκοπιάς, η όποία και συνεπάγεται την άναστροφή με όθωμανικές πηγές.

Αυτή άκριβώς είναι και η συμβολή του παρόντος βιβλίου, το όποιο στηρίζεται σε δέκα όθωμανικά έγγραφα της χρονικής περιόδου 1483-1567. Άξιοποιώντας τις πληροφορίες που άντλεί από τις πηγές αυτές ή καθηγήτρια Έλισάβετ Ζαχαριάδου άναδεικνύει ούσιαστικές πτυχές που άφορούν σε κείρια ζητήματα της πρώιμης περιόδου της Τουρκοκρατίας, όπως στην

αναγνώριση του Πατριάρχη ως εθνάρχη, στην πρόσληψη της Όρθοδοξίας από το Ισλάμ και στις εξαρτήσεις και συναλλαγές του Πατριαρχείου με την όθωμανική εξουσία.

Αναλυτικότερα, στο κεφάλαιο «Το τουρκικό φακιόλι και η λατινική καλύπτρα» (σσ. 29-40) ή συγγραφέας διερευνά την αντιπαράθεση Όρθοδοξίας και Δυτικής Εκκλησίας ως ουσιαστικού παράγοντα για την τελική πτώση του Βυζαντίου, ενώ στα κεφάλαια «Εκκλησιάν έχειν και βασιλέα οὐκ ἔχειν» (σσ. 41-50) και «Τὰ προνόμια» (σσ. 91-97) προβαίνει στην άνασκευή της άποψης ότι τα προνόμια είναι συνυφασμένα με την ύπόσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως θεσμού της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα προνόμια αναγράφονταν σε ένα μπεράτι, το όποιο ο Σουλτάνος παρέδιδε στον Πατριάρχη. Προορίζονταν για αυτόν προσωπικά και όχι για την Μεγάλη Εκκλησία, ή όποια ύπηρχε χάριν της κεφαλής της. Επίσης, στο κεφάλαιο «Τό Ισλάμ και ή Όρθόδοξη Χριστιανοσύνη» (σσ. 51-61) ή Ε. Ζαχαριάδου συσχετίζει την αναγνώριση της Όρθόδοξης Εκκλησίας από το όθωμανικό κράτος τόσο με τις άρχές του Ισλαμικού δόγματος όσο και με τους στρατηγικούς και πολιτικούς στόχους των Όθωμανών. Οί έπεμβάσεις χριστιανών κοσμικών αρχόντων σε ύποθέσεις της εκκλησιαστικής διοίκησης εξετάζονται στο κεφάλαιο «Οί ίσχυροί ύπόδουλοι» (σσ. 63-77). Αυτή ή σφαίρα έπιρροής περι τόν Οίκουμενικό Θρόνο άποτελοϋσε συνάρτηση των οικονομικών ύποχρεώσεων και όφειλών του Πατριάρχη προς το όθωμανικό δημόσιο και των συναλλαγών του με οικονομικούς παράγοντες (Για τα ζητήματα αυτά μάς κατατοπίζουν επίσης τα κεφάλαια «Τό χαράτζι: ή δύναμη των Μουσουλμάνων», σσ. 79-89 και «Τά έξοδα του ίερατείου», σσ. 99-107). Τό τελευταίο κεφάλαιο «Οί έδρες των μητροπόλεων» (σσ. 109-144) παρέχει στον αναγνώστη μιá εικόνα για τή δημογραφική κατάσταση των Όρθοδόξων ύπηκόων της όθωμανικής επικράτειας κατά τή χρονική περίοδο 1483-1525, άλλα και τή δυνατότητα μελέτης της τότε διοικητικής όργάνωσης του Πατριαρχείου. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας δημοσιεύονται τα σχετικά (δέκα) όθωμανικά έγγραφα (σσ. 147-187).

Τό βιβλίο αυτό άποτελει ένα ακόμη σημαντικό δείγμα της μακρόχρονης έρευνητικής και συγγραφικής συμβολής της Έλισάβετ Ζαχαριάδου στον χώρο της τουρκολογίας. Έλπίζω ότι θα έμπνεύσει και θα ένθαρρύνει παρόμοια έγχειρήματα καθ' όσον τό αίτημα της άνανέωσης των πηγών παραμένει καιριο ως προς τήν έρευνα της Τουρκοκρατίας.